

УДК 811.161.1:355.48(047) + 81'24 + 81'42

DOI <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2025-213-48>

ЛІНГВОКУЛЬТУРНА АДАПТАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЕМОТИВНО-ОЦІННОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ЛЕКСИКИ В АНГЛІЙСЬКОМУ ТА ФРАНЦУЗЬКОМУ МЕДІА ДИСКУРСІ

LINGUOCULTURAL ADAPTATION OF UKRAINIAN EMOTIVE-EVALUATIVE MILITARY LEXICON IN ENGLISH AND FRENCH MEDIA DISCOURSE

Опацька Є. О.,

orcid.org/0000-0002-5974-2549

старший викладач кафедри романо-германських мов
Національної академії Служби безпеки України

Хома І. О.,

orcid.org/0000-0002-9589-3782

старший викладач кафедри романо-германських мов
Національної академії Служби безпеки України

У статті здійснюється семантичний аналіз конотативно навантаженої військової лексики, яка використовується в українському медійному просторі, зокрема в контексті інформаційних воєн і глобальних конфліктів, та визначаються ключові проблеми лінгвокультурної адаптації таких лексичних одиниць при перекладі англійською та французькою мовами. Особлива увага приділяється емотивно-оцінному забарвленню військової лексики, що має значний вплив на громадську думку та політичні настрої. Встановлено, що емотивно-оцінні лексичні одиниці (слова і словосполучення) здатні не лише передавати факти, але й формувати стереотипні образи (агресора, героя, жертви) і тому активно використовуються в медійному дискурсі для маніпуляції свідомістю.

Адекватність відтворення емотивно-оцінної військової лексики англійською та французькою мовами зумовлює застосування різних перекладацьких трансформацій, як-от модуляція, конкретизація, генералізація та описовий переклад, які сприяють лінгвокультурній адаптації медійного тексту до мовних і культурних особливостей кожної з мов, що є критично важливим у контексті міжкультурної комунікації. Аналіз показує, що лінгвокультурна адаптація військової лексики у різних мовних просторах зумовлена культурними відмінностями та важливістю збереження емоційно-оцінного й інформаційного змісту оригіналу. У статті також підкреслюється роль медіа у формуванні ідей, що відображають соціально-політичні контексти в умовах війни, а також акцентується на впливі геополітичних чинників на вибір військової термінології, що, своєю чергою, впливає на сприйняття війни різними соціальними групами. Висвітлюються проблеми лінгвокультурної адаптації військової лексики в умовах міжнародних відносин, що вимагають особливої чутливості до контексту й емотивно-оцінювального забарвлення військової лексики.

Ключові слова: семантика, емотивно-оцінна конотація, культурні відмінності, маніпулятивний вплив, трансформаційний переклад.

The article presents a semantic analysis of connotatively charged military vocabulary used in the Ukrainian media space, particularly in the context of information wars and global conflicts. It identifies key issues related to the linguacultural adaptation of such lexical units when translated into English and French. Special attention is given to the emotive-evaluative colouring of military vocabulary, which has a significant impact on public opinion and political sentiments. It is established that emotive-evaluative lexical units (words and phrases) are not only capable of conveying facts but also of shaping stereotypical images (of the aggressor, hero, or victim), and are thus actively employed in media discourse to manipulate public consciousness.

The adequacy of rendering emotive-evaluative military vocabulary in English and French requires the use of various translation transformations, such as modulation, concretization, generalization, and descriptive translation. These contribute to the linguacultural adaptation of media texts to the linguistic and cultural characteristics of each language, which is critically important in the context of intercultural communication. The analysis demonstrates that

the linguacultural adaptation of military vocabulary in different linguistic spaces is driven by cultural differences and the need to preserve the emotional-evaluative and informational content of the original.

The article also emphasizes the role of media in shaping ideas that reflect socio-political contexts in times of war and highlights the influence of geopolitical factors on the choice of military terminology, which, in turn, affects how war is perceived by different social groups. It addresses the challenges of linguacultural adaptation of military vocabulary within international relations, which requires particular sensitivity to context and the emotive-evaluative nuances of military language.

Key words: semantics, emotive-evaluative connotation, cultural differences, manipulative influence, transformational translation.

Постановка проблеми. У вирі сучасних збройних протистоянь, особливо тих, що набувають глобального розголосу й прориваються крізь екрани світових медіа, мова стає не просто засобом комунікації – вона перетворюється на потужну зброю інформаційного фронту. Військова термінологія, що раніше слугувала виключно для точності у бойовому командуванні чи міждержавному військовому діалозі, сьогодні набуває глибокого соціокультурного змісту, втілюючи в собі відображення історичних подій, ідеологічних конфліктів і культурних особливостей нації. Через засоби масової інформації мова війни трансформується: сухі професійні терміни набувають пульсуючого емоційного забарвлення, стають носіями ідеологічних смислів, лініями фронту у боротьбі за свідомість. Емотивно-оцінна лексика військової тематики постає ключовим інструментом формування громадської думки, засобом впливу на сприйняття війни та агресії, створюючи образи ворога й героя, що можуть змінювати ставлення до конфлікту на глобальному рівні. Саме тому військова лексика в медіапросторі перетворюється на інструмент політичної маніпуляції, психологічної мобілізації та культурної самоідентифікації. У зв'язку з цим дослідження емотивно-оцінного забарвлення військової лексики в медійному дискурсі та його лінгвокультурної адаптації при перекладі іноземними мовами є не лише академічно важливим, а й критично необхідним, особливо в умовах міжнародної напруги як спосіб глибшого розуміння природи сучасних воєн, що ведуться не лише на полях бою, а й у головах мільйонів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика вивчення військової лексики у межах сучасного медійного дискурсу розглядається у працях як українських, так і зарубіжних дослідників. Окрему увагу приділено функціонуванню військових термінів у контексті інформаційних воєн, маніпулятивних стратегій та лінгвокультурних особливостей їх використання.

Н. В. Бхіндері Д. Бідеркесен аналізують, як військова лексика може маніпулювати громадською думкою, особливо в умовах інформаційних воєн або глобальних криз. У дослідженні Н. В. Бхіндера акцентується увага на лексичних характеристиках англійськомовного військового дискурсу, де особливу роль відіграють терміни, що формують образи війни в медіа та політичних виступах, включаючи терміни з ідеологічним забарвленням [1, с. 55]. Водночас, у дослідженні Д. Бідеркесена розглядається, як лексика військового характеру використовується для створення образів «битви» з пандемією, а також для мобілізації суспільства та зміцнення авторитету влади в умовах кризи [2, с. 74].

А. О. Стародубцева, Н. В. Талавіра, О. В. Ємельянова та О. В. Шкурко зосереджуються на складнощах перекладу військових термінів, особливо в умовах лінгвокультурних лакун, коли відсутність прямих аналогів у мові ускладнює точну передачу значення термінів. Дослідження А. О. Стародубцевої та Н. В. Талавіри зосереджене на проблемах перекладу військової термінології в контексті війни в Україні, де аналізуються виклики при передачі специфічних термінів в англійськомовних новинах, зокрема щодо лінгвокультурних лакун [3, с. 58]. У роботі О. В. Ємельянової та О. В. Шкурко звертається увага на складність перекладу термінів, що мають глибоке культурне та історичне підґрунтя, а також на адаптацію військової лексики до українського контексту, де часто неможливо здійснити прямий переклад через відсутність відповідних термінів [4, с. 230].

А. О. Щербаков акцентує увагу на важливості мовних категорій для формування стратегії війни, підкреслюючи багатофункціональність військового дискурсу в політичному та соціокультурному контекстах. Він аналізує основні категорії, такі як агресія, захист, перемога, жертва, та їх роль у формуванні стратегій війни і сприйнятті ворога та союзників [5, с. 157].

Попри наявність окремих розвідок у галузі сучасного військового дискурсу, з'ясування ролі емотивно-оцінювального забарвлення військової лексики в медійному дискурсі та специфіка лінгвокультурної адаптації такої лексики при перекладі іноземними мовами залишаються недостатньо дослідженими, що й зумовлює актуальність цієї роботи.

Метою дослідження є розкриття емотивно-оцінювального забарвлення військової лексики в українському медійному дискурсі та визначення ключових проблем лінгвокультурної адаптації таких лексичних одиниць при перекладі англійською та французькою мовами.

Матеріалом дослідження слугує корпус медійних текстів: новинні повідомлення, аналітичні статті й офіційні публікації, розміщені в українських засобах масової інформації в період з 2022 по 2025 роки.

Наукова новизна дослідження полягає в комплексному аналізі української військової лексики в медійному просторі, а також вивченні механізмів її емотивно-оцінювального забарвлення, що виникає у контексті сучасних збройних конфліктів, з акцентом на проблеми лінгвокультурної адаптації цих лексичних одиниць англійською та французькою мовами.

Виклад основного матеріалу. Медіа відіграють ключову роль у формуванні та поширенні військової лексики, яка є важливою підсистемою мови, що включає терміни й емотивно-оцінювальні вирази, що описують війни та збройні конфлікти. Через засоби масової інформації створюються специфічні контексти й образи, які впливають на сприйняття військових подій у суспільстві. Вони активно використовують як нейтральні терміни, що передають факти без додаткового емоційного чи ідеологічного забарвлення, так і емотивно-оцінні вирази, які можуть викликати в аудиторії різноманітні реакції, спрямовані на формування певного ставлення до подій. Ця військова лексика не тільки інформує, але й сприяє конструюванню специфічних наративів, що визначають, як саме громадськість сприймає війни, героїзм, жертви чи агресію. Медіа здатні маніпулювати значеннями та контекстами цих мовних засобів, акцентуючи увагу на певних аспектах війни, тим самим впливаючи на громадську думку і формуючи суспільні настрої. В результаті, мова, що використовується в медійному просторі, стає потужним інструментом впливу на колективну свідомість, що визначає ставлення до військових подій і конфліктів.

З лінгвокультурологічної точки зору, військова лексика – це не лише система фахових назв, а й дзеркало цінностей, історичного досвіду, ментальності та національної ідентичності. Вона відображає спосіб, у який суспільство осмислює війну та її учасників. Такі лексичні одиниці мають не лише денотативне, а й конотативне та символічне значення, що дозволяє їм виконувати функцію легітимації або делегітимації дій, підвищення патріотичних настроїв або критичного осмислення подій. Українська емотивно-оцінювальна лексика втілює глибокі культурні, соціальні та ідеологічні смисли, які змінюються залежно від контексту. Такі слова, як *агресор*, *окупант*, *захисник*, *жертва* мають чітке конотативне навантаження: *агресор* – підкреслює ворожість і агресію, *захисник* – символізує відданість і боротьбу, *жертва* – викликає сум і співчуття. Їх використання не є нейтральним. Навпаки, вони активно застосовуються для посилення або послаблення впливу інформації, мобілізації громадської думки, зміцнення підтримки або виклику протесту.

Культурний контекст суттєво впливає на інтерпретацію слів військової тематики: наприклад, термін *окупант* може мати різне сприйняття в різних країнах – від негативного навантаження в Україні, де це слово асоціюється з агресією та окупацією, до нейтрального або навіть позитивного трактування в росії, де термін може використовуватися для позначення «звільнення» територій. Саме тому вивчення військової лексики вимагає урахування не лише мовних, а й культурно-соціальних чинників.

У цьому контексті лінгвокультурологічний підхід дозволяє аналізувати не тільки семантичні особливості військової лексики, а й глибше розуміти її культурне, ідеологічне та соціальне значення в межах окремих національних традицій. Наприклад, в Україні поняття, пов'язані з національною безпекою, боротьбою за свободу та територіальною цілісністю, як-от *добровольці, Майдан, АТО, герої Небесної Сотні, захисники, окупанти, агресія*, набули унікального змістового й емотивно-оцінного навантаження, яке не має прямих відповідників в інших мовах. Вони втілюють конкретний історичний досвід, національний біль і гідність, що неможливо адекватно передати без знання українського культурного контексту.

В українській мові військова лексика набула особливого значення, зокрема у зв'язку з війною, яку росія розв'язала проти України. Слова на кшталт *колаборант, національна гідність, незламність, руський мир, вороже вторгнення*, мають емотивно-оцінне навантаження, що включає не лише опис події, а й оцінку, емоційний вплив, патріотичний заклик. Так, слово *колаборант* має різко негативну оцінку співпраці з ворогом; *руський мир* – ідеологічно навантажене словосполучення із негативною оцінною конотацією; *національна гідність* – морально-патріотичний концепт, важливий для ідентичності; *вороже вторгнення* – оцінка дій як агресивних, викликає засудження; *окупована територія* – оцінка втрати контролю, незаконності присутності.

Переклад української емотивно-оцінної військової лексики англійською та французькою мовами є складним завданням, яке потребує глибокого розуміння не лише мовної структури, а й культурного, історичного й ідеологічного контексту кожної країни. Військова лексика є носієм значного смислового навантаження – вона відображає національні цінності, політичні позиції, громадські настрої, історичний досвід і навіть ментальні конструкти, що сформувалися під впливом конкретних подій.

Переклад таких лексичних одиниць англійською чи французькою мовами часто вимагає не буквального відповідника, а застосування трансформаційного перекладу із залученням лексико-семантичних або лексико-граматичних трансформацій. Наприклад, словосполучення *добровольчі батальйони* 'volunteer military units' (англ.), 'unités militaires volontaires' (фр.) або *тимчасово окуповані території* 'non-government-controlled areas' (англ.), 'territoires temporairement occupés' (фр.) потребують культурної адаптації, оскільки не мають прямих аналогів у західному дискурсі.

В англійській мові військова лексика часто відображає прагнення до дипломатичної нейтральності або об'єктивності. Використання таких словосполучень, як *military operation, peacekeeping mission, insurgent, defence forces* іноді може знижувати емоційний градус висвітлення подій. Водночас деякі слова, як-от *terrorist*, мають високий ступінь ідеологізації та часто є предметом дискусії щодо об'єктивності їх вживання.

У французькій мові військова лексика має свої особливості, пов'язані з історичним досвідом колоніальних воєн, революцій, а також активною участю Франції в міжнародних операціях. Тут часто використовуються слова з морально-оцінним забарвленням: *victime, agresseur, résistance, intervention armée, belligérant*. Французький медіа дискурс іноді схильний до акцентування гуманітарного або правового аспекту конфлікту, що також впливає на вибір слів. Однією з головних труднощів перекладу української військової лексики у медіа текстах між цими мовами є відсутність повних еквівалентів, що передають увесь спектр емоційного й ідеологічного значення.

Прослідкуємо на прикладі, як мови – українська, англійська і французька – передають одне й те саме значення, зберігаючи при цьому специфіку власних культурних контекстів, що виявляється у значних культурних та емоційних відмінностях між українським, англійським і французьким варіантами:

1) Відважні українські військові, діючи злагоджено, 2) зупинили наступ ворога в обхідних маневрах, 3) завдавши противнику нищівних втрат, 4) зупинивши просування до 5) міст, що стали серцем спротиву [6].

1) *The brave Ukrainian soldiers, acting in unison*, 2) *stopped the enemy's advance with flanking maneuvers*, 3) *inflicting devastating losses on the enemy* and 4) *halting their progress toward* 5) *cities that have become symbols of resistance* (переклад наш – І. О.).

1) *Les courageux soldats ukrainiens, agissant de manière coordonnée*, 2) *ont arrêté l'avance de l'ennemi avec des manœuvres de contournement*, 3) *infligeant des pertes dévastatrices à l'ennemi* et 4) *stoppant leur progression vers les* 5) *villes devenues le cœur de la résistance nationale* (переклад наш – Є. О.).

Оцінно-забарвлене словосполучення 1) *відважні українські військові* відтворено англійською та французькою мовами за допомогою перекладацької трансформації **модуляція** з метою адаптації до мовного та культурного контексту кожної з мов. В англійському варіанті 1) *the brave Ukrainian soldiers* прикметник 'brave' вказує на фізичну сміливість і стійкість, тоді як у французькому варіанті 1) *les courageux soldats ukrainiens* прикметник 'courageux' більше акцентує увагу на моральній сміливості, здатності долати труднощі. Обидва слова зберігають загальний сенс сміливості, але водночас втрачають ту глибоку патріотичну та героїчну емоційну забарвленість, яка притаманна українському 'відважні', що позначає не лише фізичну сміливість, але й включає елементи боротьби за справедливість, національну гідність і незалежність, підкреслюючи героїзм і патріотизм військових. Таким чином, кожен із варіантів передає основне значення, але культурні та мовні особливості кожної мови впливають на ступінь емоційного впливу, зокрема в англійському та французькому варіантах значення сміливості зберігається, але без того глибокого національного й емоційного підґрунтя, яке має українське 'відважні'.

У наступному термінологічному виразі 2) *зупинили наступ ворога в обхідних маневрах* термін 'обхідні маневри' описує загальну тактику стримування ворога без деталізації її виконання конкретизовано в перекладі англійською мовою 2) *stopped the enemy's advance with flanking maneuvers*, що вказує на специфічну тактику обходу ворога з флангів 'flanking maneuvers', створюючи у нього стратегічну уразливість. Цей термін надає більш детальну картину стратегії військових дій. Переклад французькою мовою 3) *manœuvres de contournement... stoppant leur progression* також конкретизує тактику обходу ворога 'manœuvres de contournement', підкреслюючи намагання обійти його з флангів. Таким чином, у всіх варіантах перекладу застосовано перекладацьку трансформацію **конкретизація** для позначення специфічної військової стратегії обходу ворога, але кожен із перекладів має свою мовну та культурну специфіку, де англійський і французький терміни надають більш точне уявлення про тип маневрів, а український варіант залишається більш загальним.

В українському виразі 3) *завдавши противнику нищівних втрат* прикметник 'нищівні' має сильне емоційне забарвлення, підкреслюючи масштаб катастрофічних втрат ворога, що включають не лише фізичні, але й моральні та стратегічні наслідки. В англійському варіанті 3) *inflicting devastating losses on the enemy* за допомогою перекладацької трансформації **генералізація** відтворено як 'devastating losses', що передає ідею серйозних втрат, але без тієї емоційної насиченості, притаманної українському 'нищівні', що знижує емоційний ефект на англійськомовного читача. У перекладі французькою мовою 3) *infligeant des pertes dévastatrices à l'ennemi* також застосовано **генералізацію**, зберігаючи емоційний ефект 'pertes dévastatrices', але втрачаючи точність і глибину українського 'нищівні'. Французьке слово 'dévastatrices' має схожу загальну семантику з англійським 'devastating', однак не передає таких масштабів втрат. Усі варіанти перекладу є прикладами **генералізації**, де в англійському та французькому контекстах втрачається частина драматичного ефекту, притаманного українському оригіналу.

Українське словосполучення 4) *зупинивши просування* відтворено англійською мовою 4) *halting their progress* за допомогою перекладацької трансформації **морфологічна заміна**, оскільки змінено дієприкметник 'зупинивши' на герундій 'halting'. Крім того, в англійському варіанті зміщується акцент на об'єкт дії 'their progress', що підвищує точність виразу. У перекладі французькою мовою 4) *stoppant leur progression* відбувається аналогічна зміна дієслів-

ною формою ‘stoppan’t для кращої граматичної коректності та природності у французькому контексті. Таким чином, в обох іншомовних перекладах зміна граматичної структури з дієприкметника на дієслівну форму дозволяє адаптувати текст до специфіки кожної мови, зберігаючи природність і точність виразу.

Емотивно-оцінний український вираз 5) *міста, що стали серцем спротиву*, що має символічне значення, адже йдеться про міста-символи боротьби (Харків, Маріуполь, Бахмут, Ірпінь, Миколаїв), емотивну конотацію, оскільки викликає гордість, єдність, співпереживання та моральну оцінку, оскільки ці міста не здались, стали прикладом незламності та героїзму. В перекладі англійською мовою 5) *cities that came to symbolize national resistance* при відтворенні українського виразу ‘серце супротиву’ було застосовано **описовий переклад** ‘came to symbolize national resistance’, оскільки в англійській мові не існує сталого фразеологізму, який би передавав українську метафору калькою. Французька мова має фразеологізм *le cœur de* ‘серце чогось’, але в політичному чи воєнному контексті воно також потребує пояснення, тому у перекладі 5) *des villes devenues le cœur de la résistance nationale* вираз ‘серце спротиву’ відтворено метафорою, яка передає центральність, символічність, духовну важливість ‘le cœur de la résistance’, однак такий переклад недоречний для офіційних, академічних чи медійних текстів, де необхідно уникати надто поетичних зворотів.

Висновки. Військова лексика в медійному дискурсі не лише виражає військові поняття, а й відображає культурні, соціальні та політичні контексти. Різниця в перекладі української емотивно-оцінювальної військової лексики англійською та французькою мовами пов’язана з впливом різних культур і мовних традицій. Англійськомовні медіа часто використовують універсальну лексику, тоді як українські та французькі медіа додають культурний контекст, збагачуючи лексику емотивно-оцінним забарвленням.

Аналіз стратегії перекладу української емотивно-оцінної військової лексики у медійному просторі виявив високий рівень лінгвокультурної адаптації. Частотність застосування різних трансформацій варіюється, але кожна з них має важливу роль у забезпеченні точності та збереженні культурного контексту. Так, **модуляція** використовується для зміни акцентів, адаптуючи лексику до культурних реалій, що сприяє універсальному сприйняттю та збереженню емоційної насиченості повідомлення. **Конкретизація** застосовується для точнішого відтворення значення специфічних військових термінів, що допомагає краще відобразити стратегію та тактику. **Генералізація** зменшує специфічність термінів, роблячи їх більш нейтральними, що є важливим для лінгвокультурної адаптації до ширшої аудиторії, хоча іноді це може впливати на точність культурних аспектів. **Морфологічна заміна** допомагає адаптувати лексичні одиниці до мовних особливостей, зберігаючи точність змісту, змінюючи граматичну структуру. Загалом, стратегії перекладу військової лексики у медійному контексті забезпечують баланс між точністю і культурною адекватністю, що є важливим для міжкультурної комунікації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бхіндер Н. В. Лексичні особливості сучасного англomовного військового дискурсу. *Проблеми гуманітарних наук*. 2021. № 45. С. 52–60.
2. Biderkesen D., Ageeva J., Ucgul S. The use of military vocabulary as a manipulation tool during the pandemic. *Utopía y Praxis Latinoamericana*. 2020. vol. 25, no. Esp.10. P. 71–77.
3. Стародубцева А. О., Талавіра Н. В. Специфіка перекладу військової термінології в англomовних онлайн-новинах під час висвітлення війни в Україні. *Молодий вчений*. 2023. № 7. С. 57–61.
4. Yemelyanova O. V., Shkurko O. V. Features of translating English-language military discourse. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2024. № 67. С. 229–233.
5. Щербаков А. О. Загальні характеристики сучасного військового дискурсу. *Українська література в просторі культури і цивілізації*. 2021. № 7. С. 156–158.
6. Сирський підтвердив новий наступ росіян: що відбувається на фронті. URL: <https://tsn.ua/ato/syrskyy-pidtdverdyv-novyuy-nastup-rosiian-shcho-vidbuva-yetsia-na-fronti-2804555.html>